

AZ EGYÉN ÉS A NEMZET SZEREPE A KULTÚRÁBAN.

NEM KEZDJÜK vitatkozásul, de mint közismert igazságot vesszük, hogy az egyén és a nemzet két külön lény, jóllehet egyáltalában nem állítjuk azt, hogy egyik a másiktól független volna, ellenkezőleg azt hisszük, hogy egyik a másik által feltételeztetik. Mégis: más az az élet, amit az egyén él le és más a nemzet élete. Egyik a másik nélkül lehetetlen ugyan, de azért mindenképen két külön élet.

Ez az állításunk természetesen nem akarja útját állani annak az esetlegesen helyesnek felismerendő lehetőségnek, hogy az egyén és a nemzet élete egymást kölcsönösen kiegészítik vagy akár annak a lehetőségnek is, hogy ez a két élet visszavezettség egy életre olyan értelemben, hogy a cél, az irány s az eszközök tekintetében csak az egyik élet, — már akár az egyén élete, akár pedig a nemzet élete, — domináljon.

Az egyéni életnél, amint ezt első pillanatra láthatjuk, a physikum jobban kidomborodik, mint a társadalmi létnél általában, tehát a nemzetnél is. Nem tagadható, bárha e tekintetben nagy ingadozások lehetségesek, hogy az egyéni életnek is — a physikai jóléten kívül — más értelmet, célt és rendeltetést is kell tulajdonítanunk, de a nemzeteknél az értelem, a cél és a rendeltetés sokkal inkább szembevetendő és tudatosabb is, mint az egyénnél. — Az egyéni lét, mivel inkább kidomborodik benne a physikai oldal, általában inkább küzködik a physikummal, mint a nemzet, amelynek sokkal inkább nyilvánvalóan, mint az egyénnek, határozottsággal megállapítható szellem-erkölcsi céljai vannak. Nem feltétlenül szükséges, hogy askesisre hajló pesszimisták legyünk, akik klasszikus nyomokat követve, a testet a lélek börtönének nevezik, hogy meglássuk az egyéni létnek nem ritkán kínos küzködését a physikummal s hogy meglássuk és megértsük azt a nagy terút, amit az élet rak a szellem-erkölcsi életet élő s a szellem-erkölcsi célokat megvalósítani törekvő emberre. A physikum készlet arra, hogy törődjünk azzal, hogy «mit együnk s mit igyunk» s a physikumnak bajai bajai egyszersmind az embernek is, akit bizony alaposan meggátolnak, sőt meg is akadályoznak magas szárnyalású röptében. A legszármalmasabb látványok közé tartozik valamely bármily tekintetben nagy és hatalmas egyéniségnek betegeskedése: már egy kis hőemelkedés tehetetlenné teszi ezt a hatalmas egyéniséget, aki úr vagy talán épen fejedelem az eszmék birodalmában, vagy épen a szónak első jelentésében valódi király e földön. Valóban szánnivaló az emberi élet, amely a szellem-erkölcsi irányban való legtökéletesebb kifejlése mellett is a mindenféle bajokkal küzködő s mindenféle bajoktól függő physikum rabbinenseit nyögi.

Mindezzel természetesen egyáltalában nem akarom azt mondani, hogy az egyének, tehát minden egyes embernek ne volna szintén szellem-erkölcsi célja; hiszen én másmilyen emberhez méltó célt, mint szellem-erkölcsit alig tudok elképzelni is, legfeljebb csak annyiban, amennyiben legalább is közvetve ilyen szellem-erkölcsi célt szolgál. Viszont egészen bizonyos az is, hogy a nemzeteknek is vannak physikai szükségleteik, de a physikai szükségletek kielégítése vagy ki nem elégítése nem jár valamely nemzet szellem-erkölcsi kifejlésére olyan szánalmas fontos eredménnyel, mint az egyéni létnél. Emellett bizonyos az is, hogy igen sok ember, az emberiségnek igen nagy tömege, egész életében alig emelkedik fel arra a magaslatra, ahol nyilvánvalóvá válik, hogy az embernek emberhez méltó célja más, mint szellem-erkölcsi nem lehet. Ezzel szemben viszont azt látjuk, hogy a nemzetek hamarosan, mihelyt mint nemzetek tudatossá válnak, felemelkednek erre a magaslatra s állandóan ezen a magaslaton maradnak is. Még a majdnem teljesen megsemmisített, leigázott nemzetek is megmaradnak ezen a magaslaton. Ez esetben a dicső múlt, vagy a dicsőnek tartott múlt emléke eleven fentartó erővel hat — s a jövőbe, mindenesetre: a jobb jövőbe vetett törhetetlen remény, amely a nemzet önértetéből táplálkozik, igen magas erkölcsi színvonalon képes tartani a nemzeteket, oly magas színvonalon, hogy ezek a megalázott nemzetek esetleg a teljesjogú, mert szabad, nemzetekkel majdnem egyenlő munkásai lehetnek az emberi kultúrának és erkölcsnek...

Az egyéni életnek könnyen megfigyelhető kezdete, fejlődése, hanyatlása és elmúlása van, míg a nemzet keletkezése meg nem figyelhető, fejlődése és hanyatlása pedig egyáltalában nem egyszerű, nem is egyszeri, hanem váltakozó s általában teljesen összeesik egész létével, amely könnyen tekinthető öröknek már azért is, mert elmúlása sem figyelhető meg oly könnyű szerrel, mint az egyéni léténél. Ha az egyéni létet végesnek, akkor a nemzet létét végtelennek tekinthetjük. Amott keletkezést és elmúlást, itt pedig állandó megmaradást látunk, vagy vélünk látni, amely megmaradó létben az egyes egyének vibráló keletkezése és vibráló elmúlása csak színesebbé, változatosabbá és tartalmasabbá teszi a nemzetnek örök életét.

Az egyes ember születésétől kezdve végig megy az egyéni physikum fejlődésén, legjobb esetben eljut a delelőre, aztán hanyatlásnak indul s mihamar megérkezik a földi lét határához. Az egyéni lét sok-sok bölcsőt és koporsót fogyaszt. Az egyéni lét naponkint, sőt óránként sok-sok olyan javakat produkál és fogyaszt is el, amelyek a physikai lét célját szolgálják. S az élet ezen kényszerű berendezése alól senki sem vonhatja ki magát bárminő nemes célok szolgálatában álljon egyébként minden törekvése és minden cselekedete is. Az egyéni lét elválaszthatatlan nemcsak magától a physikumtól, hanem elválaszthatatlan attól is, hogy állandóan ennek a physikumnak szolgáljon is: hogy törődjék ezzel a physikummal s hogy annak szükségleteit kielégítse, mert csak így, majdnem azt mondtam, hogy csak ezután képes szellem-erkölcsi életet élni. Ezért az egyéni lét körében nem ritka jelenség a durva materialista életfelfogás, amely az ember céljának a merőben anyagi jólétet tekint, amit alantas egoisztikus eszközökkel

valósít meg az ember. Ezzel a jelenséggel kelletténél gyakrabban találkozunk s bár nyíltan ki merem mondani, hogy ezt az életfelfogást s az ezt az életfelfogást szolgáló törekvéseket és cselekedeteket nem tartom emberhez méltónak, mégis, éppen mivel az egyéni lét elválaszthatatlan a physikum állandó szolgálatától, emberileg igen is érthetőnek, könnyen megérthetőnek és megmagyarázhatóknak találok.

A nemzet élete sem ment a physikum szolgálatától, csakhogy ennek a szolgálatnak nagy része nem a nemzeti lét, hanem az azt alkotó egyéni életek körébe esik, ami által a nemzetek mintegy mentesítettek a physikai lét gondjaitól s részben menten e gondoktól szabadabban s ezért aztán hathatósabban is szolgálhatnak eszményeknek, nemes és legnemesebb céloknak. Nézzük csak a nemzeteknek tanácskozásait egészen nehéz helyzetekben vagy akár imminens veszély esetén; például a római senatusnak tanácskozását és viselkedését a pyrrhusi háborúk alatt, vagy akkor, amikor Hannibál hordái pusztították Itáliát s már-már az örök várost is, az elképzelhető, vagy talán el sem képzelhető veszély fenyegette; mennyire más, megnyugtatóbb erkölcsi és szellemi elbírálást és motiválást inkább megengedő ez a jelenség, mint ennek analógiája az egyéni lét körében, amikor az ember, bármily tekintetben bármily hatalmas is legyen, betegséggel küzd, akit a fájdalmak lenyűgöznek s aki delíriumos állapotában tehetetlenül fetreng.

Az egyén a nemzettel szemben sok tekintetben alsóbbrendű, alsóbbrendű pedig azért, mert alsóbbrendű szükségleteinek kielégítése inkább igénybe veszi az egyéneket, mint a nemzeteket s mert szellem-erkölcsi célok kevésbé határozzák meg törekvéseiket és cselekedeteiket, mint a nemzetek törekvéseit és cselekedeteit. Ilyen értelemben nincs teljesen igaza Platónnak, amikor az államot csak nagy embernek mondja, mert az állam (a nemzet) nemcsak annyi, hanem ennél több, több pedig erkölcsi értelemben is, mert tökéletesebb, mint az ember, az állam (a nemzet) a tökéletesebb ember. Ha ezt állítjuk, talán közelebb jutottunk az igazsághoz, mint Plátón emez előbb említett és széltében ismételt mondása.

De nemcsak azért tökéletesebb a nemzet, mint az egyén, hogy a nemzet nincs annyira a physikai lét szolgálatához kötve, mint amaz, hanem azért is, mert időben végtelennek tekintetik s azért olyannak tűnik fel, mint aki a végtelenben levő szellem-erkölcsi ideálokat el is érheti, azaz azokat meg is valósíthatja, míg az egyéni lét időbeli rettenetes és örökösén aggasztó korlátoltságának tudatában legnemesebb eszményeit nem érheti el s tehetetlenségének tudata természetesen károsan hat vissza magára az egész egyéni életre, annak törekvéseire és cselekedeteire is. Míg az emberiséget vagy akár az egyes nemzeteket is olyan hatalmas, minden emberi földi méreteket meghaladó herosoknak tekinthetjük, akiknek fejei benyúlnak az eszmények világába, akiknek fejét eszmények koszorúzzák, addig az egyes embert legjobb esetben is olyan szánalmas törpének kell tekintenünk, aki megpillantja ugyan a neki elérhetetlen magasságban levő eszményeket s ezeknek szolgálatába szegődik is — azzal a lesújtó tudattal azonban, hogy azok részére, — mivel a véges mindig messze mögötte marad a végtelennek, — alig közelíthetők meg. Az egyéni

lét egészen kétségtelenül, — jól tudjuk és át is érezzük ezt — a halálnak árnyékában folyik le. Bármily magasra tűzzük az elérni kívánt bármily magasztos eszményeinket, jól tudjuk, hogy minden nemes, szép és jó törekvéseinkkel is nem az eszményeket fogjuk elérni, hanem legjobb esetben is ú t k ö z b e n martalékává válunk az elkerülhetetlen és legyőzhetetlen halálnak. Ha a földön el akarjuk érni eszményeinket, amelyek az eszmény természeténél fogva a végtelenben vannak, akkor már a földön fel és be kell olvadnunk valamely olyan öröknek tartott lénybe, aki örök életében állandóan az eszményekhez közeledve ezzel az örök közeledéssel voltaképen meg is valósítja, állandóan megvalósítja az eszményeket. Ilyen földi öröklétű lény az emberiség, de ilyen öröklétű lénynek tekinthetjük a nemzeteket is, akiknek létük és egyéniségük sokkal markánsabban kidomborodik, mint az emberiségé.

Az ég tele van csillagokkal, de ezt csak azok tudják, akik feltekinenek az égre; sajnos igen-igen sokan vannak még a kultúremberiség körében is olyanok, akik nem tudják, hogy eszmények lebegnek az emberi lét felett, nem tudják pedig azért, mert sohasem tekintettek felfelé, az emberi lét egére, hanem tekintetükkel állandóan a lábuk alatt levő földet vizsgálták s mert minden céljuk odairányult, hogy az életnek mindenféle fizikai jóval megrakott asztaláról minél nagyobb részt biztosítsanak maguknak. — De vannak olyan emberek is, — s hogy ilyenek is vannak, ez a körülmény némi bizalommal tölt el az emberekkel szemben, — akiknek egész élete nem egyéb és nem kevesebb, mint az eszményeknek való szolgálat. Az ilyen ember nem akadályoztatik és nem gátoltatik meg az eszményeknek való állandó szolgálatában attól a tudattól, hogy életének irányt, tartalmat és erőt adó eszményeit ő nem, hanem ezek helyett egészen biztosan a halált éri el, — mert az ilyen ember már e földön is a halhatatlanság biztos tudatában él, mert nemzetének életét élve nem riasztják őt meg az egyén elmúlásának rettenetességei. Ilyképen, de csakis így kiűszöböltetik a halál az életből.

Az egyén is és a nemzet is élő valóság. Mindkettő célok által meghatározott életet él. Hogy minő célok határozzák meg az egyén és a nemzet életét, az attól függ, hogy milyen az egyén és milyen a nemzet. Ha nemes célok szolgálatában áll valamely egyén, úgy nemes is az s minél nemesebb célokat szolgál valamely nemzet, annál nemesebb is az. — Az előbb mondottakhoz még hozzáfűzhetjük azt is, hogy a nemzetek általában rendszerint inkább állanak nemes, fenkölt célok szolgálatában, mint az egyes emberek, mivel, hogy úgy mondjuk, a nemzetek nagyobb mérvben szellem-erkölcsi lények, mint az egyes emberek.

Ha azt a kérdést vetjük fel, hogy mind az egyes embereknek, mind pedig a nemzeteknek minő célokat kell szolgálniuk, úgy erre a kérdésre egészen közkeletű feleletet adhatunk, ha azt mondjuk, hogy mind az embernek, mind pedig minden emberi közületnek s így a legtermészetesebbnek, legmarkánsabbnak, legigazibbnak, a nemzetnek is a kultúrát kell szolgálnia. Ezt körülbelül mindenki egész határozottsággal tudni véli, még akkor is, ha ezzel a kérdéssel soha életében komolyan nem is foglalkozott. Majdnem *szégyen számba megy*, ha *kétségbe* vonjuk, hogy minden

embernek s általában minden emberi létnek a kultúrát kell szolgálnia. De mi nem csinálunk titkot abból a meggyőződésünkből, hogy — bármily sokra és nagyra tartjuk is a kultúrát — azt mégis csak akkor tarthatjuk az összes emberi törekvések és cselekedetek helyes irányítójának, — amolyan nyugalomban levő mindeneket mozgatónak, amelyre minden, emberi törekvésnek irányulnia kell, ha a kultúra összeesik az erkölcs követelményeivel. Viszont azt szíves készséggel elismerjük, hogy az igazi kultúra teljes mértékben, minden maradék nélkül, erkölcsi célt szolgál. Ha meg nem szolgál erkölcsi célt a kultúra, akkor feltétlenül, egészen bizonyosan és nyilvánvalóan is álkultúra ez a kultúra, hamis kultúra az, amivel szemben találjuk magunkat. A hamis kultúrában, az álkultúrában sem az egyén, sem pedig a nemzet nem tudja betölteni hivatását. Mert a kultúra az a meder, amelyben mind az egyén, mind minden más emberi (társadalmi) lét betöltheti hivatását. De csak ilyen meder a kultúra, a hivatás maga az erkölcsi cél, amelynek természetesen össze kell esnie a kultúra céljával.

Ha egyáltalában valaminő elérendő és megvalósítandó célt tulajdonítunk az emberi létnek általában s ezzel együtt az egyénnek s a nemzetnek is, úgy ez az elérendő és megvalósítandó cél csakis erkölcsi lehet és pedig olyan erkölcsi cél, amely összhangban van, amelynek összhangban kell lennie az egész mindenség céljával is.

Az egyén és a nemzet öntudatos célokat megvalósítani hivatott lét. Valószínűnek látszik; hogy az egész világ léte mögött teremtő célgondolat van. De ez a célgondolat, ami fogalmi tudásunk szerint, a teremtményekben nem válik tudatossá. Valóban tudatossá és öntudatossá, ami aztán bizonyos sajátos jeleget kölcsönöz minden egyes embernek és minden egyes nemzetnek is, csakis az egyéni emberi létnél (az egyes embereknél) és az egyes nemzeteknél válik.

A tudatos célgondolat rendet teremt a chaosban, rendet teremt természetesen az ember és a nemzet életében is. A gyermeknek s az ifjúnak életétől, ettől az éretlen emberi élettől, az érett férfi komoly és rendszeres életét épen a tevékeny célgondolat különbözteti meg. Általában igazán szép és komoly élet komolyan felismert s komoly szándékkal megvalósítani törekvő cél nélkül elképzelhetetlen.

Azok a célok, amelyeket az egyén megvalósítani szándékszik, még akkor is, hogyha egészen kiváltságosan értékes egyénről van is szó s ha az illető egyén egész létét s egész életét is nemcsak komolyan és őszintén, de a szó szoros értelmében önfeláldozóan és becsületesen is erkölcsi eszmények szolgálatába szegődött is, ha tehát az egyén egész tudatos léte alatt a physikum nyújtotta lehetőségeken belül egész életét, minden gondolkozását, akarását és cselekedetét a jó, szép és igaz szolgálatának szenteli is, még akkor is ezek a célok az emberi egyéni lét szükségszerű korlátai közé szorítottak lesznek, amelyekkel szemben a nemzet céljai sokkal inkább korlátatlanok; ha szabad magunkat így kifejeznünk, elmondhatjuk, hogy olyanok, amelyeknek követésével a végtelenben levő ideálokot könnyebben megközelíthetjük, illetőleg a végtelenben levő ideálokhoz közelebb férközhetünk.

Az embernek, mint embernek bizonyára van célja és rendeltetése ezen a világon. Legalább is eddigelé minden tudatos emberi élet célt és rendeltetést tulajdonított magának. Úgy látszik s legkomolyabb meggondolásaink is erre vezetnek reá, hogy az embernek célja és rendeltetése csakis erkölcsi lehet. Hogy erkölcsi céljait megvalósíthassa az ember, azért teremti meg az erkölcsi célok szolgálatában álló kultúrát, amely egyrészt emberi erő kifejtés által létesül és tartatik is fenn, másrészt pedig lehetővé teszi s előmozdítja az emberi erők kifejtését.

Az igazi kultúra megérdemli az embereknek és pedig úgy az egyéni léteknél, mint a nemzeteknek, állandó szolgálatát, mint ahogy az igazi erkölcs is megérdemli ezt a szolgálatot. Az igazi kultúra meg is követeli az emberektől a legnagyobb áldozatot. Ezt teheti az erkölcs jogán, aminek minden emberi életnyilvánulás, minden emberi gondolat, törekvés, akarat és cselekedet a legteljesebb joggal feláldozható.

Az ember erkölcsi céljai, csakúgy, mint az emberi kultúra céljai, nem olyanok, amelyeket a magára maradt, vagy magát a társas közületből kiszakított egyes ember el tudna érní. Az ilyen törekvés maga is tökéletlen és tökéletlenséget árul is el. Minden egyes egyén mint valamely közület tagja jelentkezik. Az emberi közületek közül, a családon kívül, amely azonban a szó szoros értelmében is a fizikainak nevezhető létformához is tartozik, a nemzet az, amelynek határozottsággal megállapítható jellemvonásai legmarkánsabban s külön önálló, szellem-erkölcsi létet követelően jelentkeznek. Azért hát joggal mondhatjuk, hogy az ember célját és rendeltetését csak akkor éri el, ha nemcsak az egyén céljai megvalósítására törekszik, hanem a nemzete életéből, annak küzdelmeiből és főképen annak szellemi és erkölcsi életéből derekasán kiveszi a maga részét. Mindenképen különb az az ember, aki nemcsak egyénileg derék ember, de egyszersmind nemzetének hű fia is, mint az az egyébként tiszteletreméltó ember, aki csak épen derék ember akar lenni, vagy tényleg az is, de nemzetének tudata nem él benne s ő maga sem éli a nemzete életét, hanem ellenkezőleg a lehetőség, korlátain belül kivonja magát ebből az egyéni életnél mindenképen universálisabb életből. Nemzetének hű fia csak az lehet, aki különben is derék ember, mert a nemzet, mint említettük is, inkább szellemerkölcsi lény lévén, mint az ember, szellemi és erkölcsi tekintetben érzékenyebb, mint a fizikai lét béklyóit nyögő, ember. Tiszteletet parancsoló erkölcsi atmoszférában élnek a nemzetek. Az e földön senkinek és semmiféle földi halalomnak alá nem vetett nemzetek valamennyien — s ezt szívtében hangoztatják is — szellem-erkölcsi célok megvalósításáért élnek. S ha talán ideig-óráig el is tévelyednek nemes céljaiktól, természetes nemes hivatásaiktól, ezt szégyellik bevallani, bevallottan tehát valóban szellem-erkölcsi célokra törekednek. Nemcsak amolyan deductiv, hanem a történelem által is igazolt igazság az, hogy huzamosabb ideig a nemzetek nem bírják fentartani magukat erkölcsi ideálok s ezeknek tetterős szolgálata nélkül. Amíg egészséges élő valóság a nemzet, addig erkölcsi célok irányítják törekvését és cselekedetét. Az erkölcsiség a nemzetek életében hasonlatos a physikai lét körében az éltető és életet fenntartó naphoz. A nemzetek nagy erkölcsi érté-

kének jellemzéséül reámutatunk arra az eddig még eléggé alig méltányolt körülményre, hogy a nemzetek menten minden külső kényszertől, tehát valóban önszántukból erkölcsi célokat követnek. Kultúrállam akar lenni minden állam. Minden állam derék embereket szeretne alattvalóinak. Művészetet és tudományt kultivál, vagy legalább is szeretne kultiválni minden nemzet. Jobbiztonságra, igazságosságra törekszik minden nemzet. S ha talán ideig-óráig el is hajlik valamely nemzet az erkölcs irányától, — ami az élet parancsoló kényszerűségének hatása alatt olykor-olykor elkerülhetetlen, — mégis minden nemzet tudja, át van hatva annak eleven tudatától, hogy erkölcsi célokat kell megvalósítania, hogy csakis így tölti és töltheti be rendeltetését. Ilyen értelemben igaz az, hogy a történetnek etikái alapja van s ilyen értelemben vehetjük s így könnyen megérthetjük azt az egyébként a történelem nyújtotta borzalmasságok és gazdaságok szemlélete következtében érthetetlen s már-már gúnyszámba menő valójában felemelő s az emberi nem rendeltetése tekintetében bizalmat keltő, gyönyörű mondást, hogy a történetnek az ethika a logikája.

Ha már most azt kérdezzük: minő szerepe van az egyénnek és a nemzetnek a kultúrában, úgy ezek után minden hosszasabb okfejtés nélkül azt felelhetjük, hogy mind az egyénnek, mind a nemzetnek a kultúrát kell szolgálnia, de természetesen feltételeztetik, hogy a kultúrának iránya összeesik az erkölcs irányával. Az egyénnek a kultúra céljait kell szolgálnia, mert hiszen a kultúra erkölcsi célokat szolgál, amely céloknak pedig minden emberi lét és törekvés alá van rendelve. — Az egyéni lét physikaibb lévén, mint a nemzet, az egyén az ember szellem-erkölcsi céljainak megvalósításában sokkal erősebben akadályoztatik, mint a nemzet, amely hatalmasabb is, különb is és mindenképen tökéletesebb, mint az egyén s ezért joggal — és pedig főképen az erkölcs jogán — megkövetelheti az egyéntől, hogy őt szolgálja, hogy őt is szolgálja. Sőt ha a nemzet egészen helyes úton jár, ha igazán, majdnem azt mondtam: ideálisan kultúr-nemzet, amelynek irányát és célját természetesen minden ízében az erkölcs határozza meg, akkor teljes joggal megkövetelhetjük az egyes embertől, hogy teljesen beolvadjon a nemzet életébe, olyképen, hogy teljesen elveszítve egyéniségét csak mint a nemzet tagja létezzék és szerepeljen, így képzelték ezt az állam erkölcsi omnipotenciájától mélyen áthatott ókori (görög és római) államférfiak és filozófusok s ilyenszerűen képzelték az újkorban is azok, akik, mint például Hegel is, az államban «az erkölcsi eszme valóságát» látták s akiket ettől a meggyőződésüktől nem tudott eltántorítani s magához édesgetni az egyéniségnek tetszetős jelszava...

Igenis van létjoga az egyéniségnek. Van is tényleg egyéniség. Sőt valójában minden egyes ember tényleg egyéniség is. De mint minden embernek, úgy az igazi egyéniségeknek is, bármilyen markáns egyéniségek legyenek is egyébként, csakis erkölcsi céljuk és rendeltetésük lehet, ez meg összeesik a nemzet céljával és rendeltetésével s e célok megvalósítása jelenti a helyes kultúrának megvalósítását és fentartását s jelenti egyszersmind az erkölcsnek szüntelen, örökös, semmi áldozattól vissza nem riadó szolgálatát is.

Ha így fogjuk fel az egyénnek és a nemzetnek szerepét a kultúrában, akkor Homeros-szal joggal elismételhetjük:

Εἰς οἰωνὸς ἄριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πατρίδα,

mert ebben az esetben a nemzet szolgálata egyjelentőségű lesz a kultúra és az erkölcs szolgálatával, — ez a szolgálat pedig egészen bizonyosan minden jogos emberi ambíciókat kielégíthet.

Összegezőként mondhatjuk, hogy az ember rendeltetését, kultúr-hivatását s erkölcsi céljainak megvalósítását csupán mint egyén nem érheti el, hanem csak úgy, ha nemzete, illetőleg ennek közvetítésével az emberiség céljait szolgálja. Az egyénnek és a nemzetnek egyformán fontos szerepe van a kultúrában. E nagyfontosságú szerepükben kölcsönösen kiegészítik egymást. Az egyéni lét körében az uralkodó vezérmotívum az egoizmus, ami mind az egyén, mind pedig a nemzet önfentartása szempontjából rendkívüli jelentőséggel bír; a társadalmi lét körében általában s így a nemzetnél is uralkodó vezérmotívum az altruizmus, ami a többek között azt is jelenti, hogy az egyén azáltal, hogy benne és általa is él nemzete s annak törekvéseit, ha kell, a szónak szó szerinti értelmében is önfeláldozóan szolgálja, erkölcsileg megnevesedik. Kétséget nem szenvedhet, hogy az egyén kultúrfeladatát csakis nemzetének, illetőleg ennek közvetítésével az emberiség keretében és kötelékében oldhatja meg. Minden más egyénieskedő, az egyénnek magát a természetes kultúr- és ethikai közösségekből kiszakítani akaró törekvés egészen elhibázottnak, tökéletlennek és lehetetlennek látszik. Hiszen az egyénnek még gondolkozása is, bármilyen eredeti is legyen az, voltaképpen nagy részében korának s nemzetének gondolkozása. A nyelv pedig, a gondolatok közlésének legáltalánosabb és leg-tökéletesebb eszköze, igazán nem az egyén, hanem egészen nyilvánvalóan a nemzetnek tulajdona. De azért igenis van egyéni gondolkozás és egyéni nyelv is, amennyiben az egyén reányomja a gondolkozásra és a használt nyelvre egyénisége bélyegét. Olyan értelemben azonban nincs és nem is lehet sem egyéni gondolkodás, sem egyéni nyelv, hogy ez az egyéni gondolkodás független, mintegy autochton volna valamely nemzet (vagy akár az emberiség) gondolkozásától és nyelvétől. Mindez természetesen nemcsak a gondolkozásra és a nyelvre áll, hanem áll az emberi szellemnek minden rendű és minden rangú alkotására, tehát a tudományra, művészetre, filozófiára, vallásra, mesterségekre stb.

Bár kétségtelennek látszik, hogy az egyén kultúr-hivatását csakis a nemzet keretén belül töltheti be, azért mégsem akarunk szemet hunyni a fölmerülhető kételyek előtt: vajjon az egyéni élet maga is nem követelheti-e meg joggal azt, hogy céljai és érdekei saját egyéni szempontjából tekintessenek? Elvégre minden társadalmi létnek igazi és tökéletes realitását elismerve is, mégis bizonyos az s ezt igazán nem lehet letagadni, hogy mi, az egyének vagyunk az előttünk ismeretes tudatos és öntudatos világnak reális erőközpontjai, s e reális tudatos és öntudatos erőközpontok mindenike egy egész kis világ (mikrokozmos), legalább is relatíve független és önálló érzéssel, gondolkozással, akarással, cselekvéssel. Ha meg így áll a dolog, akkor talán mégsem volna szabad az egyénnek tel-

jesen feloldódnia a közben. S tényleg, mintha a kérdésnek minden oldalról való alapos megvizsgálása azt mondatná velünk, hogy az igazi kultúrának olyannak kellene lennie, amely egyaránt számol mind az egyénnel, mind pedig a nemzettel s nem követeli meg az egyénnek tökéletes, az egyéniséget megszüntető beolvadását a közbe.

Bevezető sorainkban azt mondtuk, hogy az egyén és a nemzet két külön lény. Ezt a mondásunkat most megismételjük és hozzáfűzzük még azt az állításunkat is, hogy mind a kettőnek egyformán fontos szerepe van a kultúrában s talán mindkettő joggal elvárhatja a kultúrától, hogy egyiknek önfeláldozását se követelje. S azt is hisszük, hogy így nemcsak az egyén és a nemzet élete lesz kellemesebb, szebb, tartalmasabb és jobb, hanem a kultúra és az erkölcs céljai is könnyebben megvalósíthatók, mint olyan kultúrában, amely az egyéneknek és egyéniségeknek többé-kevésbé megsemmisítését követeli.

Bárány Gerő.